

भवानीपुरग्रामस्य सपना राणा भारतीयसेनायां कर्नल अभवत् मुख्यमन्त्रिणा प्रदत्ता शुभकामनाः

भाजपादलस्य मनोज सोनकरः चंडीगढ़-मेयर- निर्वाचने महापौरः निर्वाचितः

लङ्काकाण्डम्! (द्विषष्टितमः सर्गः) पुष्पकविमानेन श्रीरामचन्द्रस्य अयोध्यायात्रा,

पुनर्जन्मविवेचनम्

भारतीयदर्शने 'पुनर्जन्मः' सिद्धान्तः अद्वितीयः। स्व-स्व कर्मणा प्राणिनः विभिन्नानि शरीराणि धारयन्ते। व्यक्तेः सुख-दुःखयोः कारणं न ईश्वरः परं स्वयं तस्य कर्माणि सन्ति। यदा जीवनस्य परमोद्देश्यं पुरुषार्थः मोक्षः तदा कस्यापि सर्वशक्तिमतः पुरुषस्य आज्ञायाः पालनस्य नास्ति आवश्यकता। वेदादि ग्रन्थाः निश्चयेण विधि-निषेधं प्रति उद्घोषयन्ति, परं तेषामादेशः तद्वत् यथा अग्रजः अनुजाय उपदिशति। देवगणाः ऋषिगणाश्चापि जीवाः एव। तेऽपि अधः स्थानात् उपरिस्थानं प्रति गताः। ये प्राणिनः तेषां आज्ञापालनं कुर्वन्ति ते ज्ञानवृद्धिं प्राप्य तेषां समकक्षमाप्नुवन्ति। तदा तस्मै कस्यापि उपदेशः आवश्यकता न अस्ति। स स्वयमेव तं पदं वृणुते। तस्मात् स्वयमेव सत्कर्माणि भविष्यन्ति यथा मेधाः वृद्धिं कुर्वन्ति। अतः अस्याः अवस्थायाः नाम धर्ममेघ अस्ति। एतत् स्पष्टमस्ति यत् एतस्यां विचारशैल्यां प्रधानस्थानं ज्ञानस्य विद्यायाः वा अस्ति यतो हि अविद्यायाः विनाशे मोक्षावाप्तिर्जायते। अविद्यायाः विनाशः विद्यया एव भवति। "विद्ययाऽमृतमश्नुते" उत्कृष्टकर्ममपि द्वैतस्य सत्तां स्वीकृत्य एव भवति परं "अद्वैतं परमार्थतः"-माण्डूक्योऽप्युक्तं कोऽपि जीवः बन्धनं न वाञ्छति शृङ्खला चेत् सुवर्णस्य स्यात्। अतः भारतीयदर्शने कर्तव्यशास्त्रस्यापेक्षया सत्यस्य प्राधान्यमस्ति। वयं यदि 'शिवम्' इत्यस्य नाम स्मरामः तदापि सत्यस्यानन्तरम्- "सत्यं शिवम् सुन्दरम्" मोक्षानुभूतिस्तु अर्थात् साक्षात्कारे सामाधिना एव भवति। समाधेः "अभ्यासवैराग्याभ्यां तन्निरोधः" योगसूत्रम् विक्षिप्तः चित्तं प्रतिक्षणं इतस्ततः भ्रमति स्थिरं सत्यं न अनुभवति। विक्षिप्त-चित्तं स्थिरानुभूतौ वासनारहितत्वं आवश्यकम्। कठोपनिषदि उक्तं- "यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि श्रिताः। अथ मर्त्योऽमृतो भवति।"

भारतं ५ खरब-डॉलर-रूप्यकाणाम् अर्थव्यवस्थायाः सह ३ वर्षेषु विश्वस्य तृतीया बृहत्तमा अर्थव्यवस्था भविष्यति- वित्तमन्त्रालयः

हिमसंस्कृतवार्ताः- नरेश मलोटिया

यदा सम्पूर्णविश्वस्य बहव्यः बृहत्-अर्थव्यवस्थायाः कोरोना-महामारी-अनन्तरमेव भू-राजनैतिक-अशान्तिकारणात् द्विप्रतिशतं वृद्धिदरं प्राप्तुं संघर्षं कुर्वन्ति, तत्र भारतीय-अर्थव्यवस्थायाः आगामिवित्तवर्षे 2024-2025 मध्येऽपि सप्तप्रतिशतं वृद्धिदरं प्राप्तुं शक्यते इति अपेक्षा अस्ति अर्थात् एतत् वृद्धिदरं साधयितुं शक्नोति भारतदेशः। एतत् एव न, आगामिषु वर्षत्रयेषु भारतस्य अर्थव्यवस्था पञ्च खरब-डॉलर-रूप्यकाणि प्राप्स्यति, भारतं च अमेरिका-चीनदेशयोः पश्चात् आर्थिक-आकारस्य दृष्ट्या तृतीयः बृहत्तमः देशः भविष्यति, इति पूर्ण सम्भावना विद्यते।

२०३० तमे वर्षे अर्थव्यवस्था सप्त खरब- डॉलर-रूप्यकाणि भविष्यति।

विदितं स्यात् यत् २०३० तमे वर्षे भारतीय-अर्थव्यवस्थायाः आकारः सप्त खरबडॉलररूप्यकाणि भविष्यति। आगामिवित्तवर्षस्य कृते फरवरीमासस्य प्रथमदिने प्रस्तुतस्य अन्तरिम-आयव्ययकस्य (बजट) केवलं दिवसत्रयं पूर्वमेव एतानि वस्तूनि वित्तमन्त्रालयेन प्रकाशितेन भारतीय-अर्थव्यवस्थायाः विस्तृतप्रतिवेदने प्रकाशितानि सन्ति। अन्तरिम-आयव्ययकस्य (बजट) कारणात् आर्थिकसर्वेक्षणम् अद्यापि न आगमिष्यति। आर्थिकसर्वेक्षणं जुलाईमासे प्रस्तुतस्य पूर्ण-आयव्ययकस्य पूर्व प्रस्तुतं भविष्यति।

वृद्धि-दरं ७.३ प्रतिशतं भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति।

वित्तमन्त्रालयस्य प्रतिवेदनानुसारं चालूवित्तवर्षे २०२३-२४ मध्ये सर्वकारेण सकलराष्ट्रीयउत्पादवृद्धेः दरं ७.३ प्रतिशतं इति अनुमानितम् अस्ति। आगामिवित्तवर्षे अपि यदि अस्माकं वृद्धिदरं सप्तप्रतिशतस्य अनुमानितरूपेण एव तिष्ठति तर्हि कोरोनाकालस्य अनन्तरं चतुर्थवर्षस्य कृते अपि वयं सप्तप्रतिशतस्य दरेन वर्धयिष्यामः। साधु-वस्तु इदम् अस्ति यत् वर्तमानवित्तीयवर्षस्य अप्रैल-दिसम्बरमासेषु देशस्य खुदरा-महार्घता ५.५ प्रतिशतं यावत् आसीत्, आगामिषु मासेषु खुदरा-महार्घता-दरः न्यूनीभवति इति अपेक्षा अस्ति।

श्रीकृष्णजन्मभूमिप्रकरणम्- शीर्षन्यायालये अप्रैलमासं यावत् वादश्रवणं निलम्बितम्,

हिमसंस्कृतवार्ताः, युवराजभट्टराई। उत्तर प्रदेशस्य मथुरायां श्रीकृष्णजन्मभूमिप्रकरणे सर्वोच्च न्यायालये अप्रैलमासं यावत् वादश्रवणं स्थगितम्, साम्प्रतं विवादितस्य शाही ईदगाहस्य सर्वेक्षणे प्रवर्तितः प्रतिषेधः यथावस्थं स्थास्यति। सर्वेक्षणस्य आदेशः इलाहाबाद उच्चन्यायालयेन प्रदत्तः आसीत्। शाहीईदगाह-समित्या समेषां प्रकरणानां उच्चन्यायालये स्थानानन्तरणस्य विरोधः कृतः अस्ति। यद्यपि सूचनाप्राप्तिं यावत्, ने केनापि पक्षेण अस्मिन् प्रकरणे प्रत्युत्तरं प्रस्तुतम् अस्ति, ध्येयम् अस्ति यत् उच्चन्यायालयेन सम्बद्धाः पक्षाः प्रत्युत्तरं प्रदानार्थं प्रोक्ताः सन्ति। इलाहाबाद उच्चन्यायालयेन पूर्व 2023 तमे वर्षे दिसम्बरचतुर्दश्यां, मथुरायां श्रीकृष्णजन्मभूमिपरिसरस्थितस्य शाही ईदगाह मस्जिदस्य विवादिते स्थले सर्वेक्षणस्य अनुमतिः प्रदत्ता आसीत्। अनेन साकमेव उच्चन्यायालयेन अस्मिन् विवादे आयुक्तस्य नियुक्तीकरणमपि आदिष्टमासीत्। न्यायपीठेन आहत्य अष्टादश नागरिक- प्रकरणानां वादश्रवणं विधीयते। अतः पूर्वं नवम्बरषोडश्यां प्रकरणेन सम्बद्धनिवेदने वादश्रवणस्य अनन्तरं निर्णयः सुरक्षितः स्थापितः आसीत्।

वस्तुतः, भगवान् श्रीकृष्ण विराजमानसंस्थया सप्तान्येषाम् अधिवक्तृणां हरिशंकरजैन- विष्णुशंकरजैन- प्रभाषपाण्डे-देवकीनन्दन-प्रभृतीनां माध्यमेन इलाहाबाद उच्चन्यायालये याचिकां पञ्जीकृत्य सर्वेक्षणस्य याच्ञा कृता आसीत्। याचिकायां प्रबलतया प्रतिपादितम् आसीत् यत् भगवतः श्रीकृष्णस्य जन्मस्थानं मस्जिदस्य अधोभागे वर्तते, तत्र जन्मस्थानस्य नैके साक्ष्यसङ्केताः उपलब्धाः सन्ति येन प्रामाण्यते यत् मस्जिदस्य स्थानं पूर्वम् एकं हिन्दू मन्दिरम् अवर्तत।

याचिकायां प्रस्तुताः आसन् इमे मुख्य बिन्दवः

विष्णुशंकरजैनस्य अनुसारेण, याचिकायां प्रोदितम् आसेत यत् तत्र कमलपुष्पस्य आकारस्य एकः स्तम्भः अस्ति यद्धि हिन्दू मन्दिराणां एका विशेषता वर्तते। अथ च शेषनागस्य एका प्रतिकृतिरपि विद्यते यो हि हिन्दू देवतासु एकतमो वर्तते, येन जन्मरात्रौ भगवतः श्रीकृष्णस्य रक्षा कृता आसीत्। श्रीकृष्णजन्मस्थान शाही ईदगाह प्रकरणे 1968 तमे वर्षे अक्तूबर-द्वादश्याम् एकं साहमत्यमासीत् जातम्।

प्रकरणेऽस्मिन् 1968 तमे वर्षे सञ्जातसाहमत्ये किं किं जातम्?

श्रीकृष्णजन्मस्थानन्यासस्य सहयोगिसंघटनस्य श्रीकृष्णजन्मभूमि सेवासंघस्य, शाही ईदगाहस्य मध्ये सञ्जाते साहमत्ये 13.37 प्रहलमितायां भूम्यां प्रायः 2.37 प्रहलमिता भूमिः शाही ईदगाहस्य कृते प्रदत्ता आसीत्। यद्यपि, अस्य साहमत्यस्य पश्चात् श्रीकृष्णजन्मभूमिसेवासंघः भङ्गीकृतः अभूत्। साहमत्यमिदं हिन्दूपक्षेण अवैधम् प्रतिपाद्यते। हिन्दू पक्षस्य अनुसारेण श्रीकृष्णजन्मभूमिसेवासंघः साहमत्यार्थम् अधिकृतः नैवासीत्।

मस्जिदस्थलं श्रीकृष्णजन्म-भूमिरूपेण मान्यं कर्तुं प्रस्तुता याचिका पूर्वमेव निरस्ता।

2024 तमे वर्षे जनवरी पञ्चम्यां शीर्ष न्यायालयेन शाही ईदगाह-मस्जिदस्थलस्य श्रीकृष्ण जन्मभूमिरूपेण मान्यताप्रदानार्थं अधिवक्त्रा महक महेश्वरीमहोदयेन प्रस्तुता याचिका निरस्तीकृता आसीत्। न्यायाधीशस्य सञ्जीवखन्नावर्यस्य न्यायाधीशस्य दीपांकरदत्तावर्यस्य च न्यायपीठेन प्रतिपादितम् आसीत् यत् तदिलाहाबाद न्यायालयस्य आदेशे हस्तक्षेपं कर्तुं नैव समीहते। न्यायपीठेन प्रोक्तं यत् वयं प्रदत्तनिर्णये हस्तक्षेपं कर्तुं नैव वाञ्छामः, अतः विशेषानुमतियाचिका निरस्तीक्रियते।

उच्चन्यायालये याचिकां प्रस्तूय एतैः जनैः कृता आसीत् सर्वेक्षणस्य याचिका।

सुभाषितम्

उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम्। तडागोदरसंस्थानां परीवाह इवाभिसाम्।।

भावार्थ- कमाए हुए धन का त्याग करने से ही उसका रक्षण होता है। जैसे तालाब का पानी बहते रहने से ही तालाब साफ रहता है।

हिमसंस्कृतवार्ताः, अमितशर्मा

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम् जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र. पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

मुख्यमंत्री महोदय! सङ्घटनस्य उपेक्षा न भवेत्- हिमाचलकांग्रेससाध्यक्षा प्रतिभासिंहः

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।

हिमाचलप्रदेशकाङ्ग्रेसस्य अध्यक्ष प्रतिभासिंह मुख्यमन्त्रिणः आह्वानम् कृतवती यत् सङ्घटनस्य उपेक्षा न कर्तव्या। मंगलवासरे राज्यस्य काङ्ग्रेसमुख्यालयस्य शिमलानगरस्य राजीवभवने पत्रकारैः सह वार्तालापं कुर्वन्ती प्रतिभासिंह अवदत् यत् यदि दलस्य कार्यकर्ता गृहे उपविशति तर्हि लोकसभानिर्वाचने विजयः कठिनः भविष्यति। प्रतिभासिंह पुनः अवदत् यत् पूर्व अपि बहुवारं सा मुख्यमन्त्रिणा सह सङ्घटनस्य कर्मठकार्यकर्तृभ्यः अधिकारिभ्यः च सर्वकारे नियुक्तिप्रदानस्य विषयं उत्थापितवती।

मुख्यमन्त्रिणः समक्षं सूची अपि प्रदत्ता, परन्तु अद्यावधि अस्मिन् विषये किमपि पदं न गृहीतम्। प्रतिभासिंह अवदत् यत् हिमाचलतः राज्यसभागमनस्य अन्तिमनिर्णयः शीघ्रनेतृत्वेन भविष्यति।

जयरामठाकुरः- दिव्याङ्गयुवकस्य आरोपाः गम्भीराः, सर्वकारेण गम्भीरतापूर्वकं कार्यं कर्तव्यम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

पूर्व मुख्यमंत्री, विपक्षस्य नेता च जयरामठाकुरः अवदत् यत् मुख्यमन्त्रिणं मिलित्वा जीविकायाः आग्रहं कृत्वा दृष्टिबाधितयुवकेन कृताः आरोपाः अतीव गम्भीराः सन्ति। मुख्यमन्त्रिणः एतादृशं वक्तव्यं लज्जाजनकम् वर्तते। उल्लेखनीयं यत् जीविकायाः आग्रहं कुर्वन्तः दिव्याङ्गयुवकाः मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंह सुखू इत्यनेन सह मिलितवन्तः आसन्। रोहडूनिवासी लक्की, यः तस्य साक्षात्कारं कृतवान्, सः आरोपयति यत् मुख्यमंत्री सुखूः तस्मै प्रश्नं पृष्ठवान् यत् भवान् अन्धः अस्ति, भवान् न पश्यति, भवान् किं करिष्यति इति। जयराम ठाकुरः उक्तवान् यत् एतादृशं वार्तालापं संवेदनहीनं भवति। अद्यत्वे देशे विश्वे च दिव्याङ्गजनाः महत् कार्यं कुर्वन्ति। क्रीडातः विज्ञानं प्रौद्योगिकीं च क्षेत्रेषु नामानि सन्ति। एतादृशं सति तादृशस्य अमूर्तप्रश्नस्य न्याय्यता नास्ति।

विपक्षनेता उक्तवान् यत् मुख्यमंत्री कस्यापि विषयस्य गम्भीरता अवगन्तव्यं भवति। गतसप्ताहे जेओए- आइटी- परिणामानां विमोचनार्थं युवभिः सह मिलित्वा तेन मन्त्रिमण्डलमन्त्रिणः प्रत्ययनीयाः इति उक्तवान् आसीत्। केचन मन्त्रिणः सन्ति ये परिणामं न विमोचयन्ति अद्य एकः दिव्याङ्गयुवकः मुख्यमंत्रीम् एतादृशेन अनुत्तरदायकरूपेण प्रश्नं कृतवान् इति आरोपः क्रियते। एतद् दुःखदम् वर्तते।

सर्वकारेण गम्भीरतापूर्वकं कार्यं कर्तव्यम्

जयरामठाकुरः अवदत् यत् सर्वकारः कस्मिन् अपि विषये गम्भीरः नास्ति। अत एव राज्यस्य जनानां मध्ये असन्तुष्टिवातावरणं वर्तते। अद्य १३ मासानां कार्यकालानन्तरं राज्यस्य प्रत्येकं वर्गः सर्वकारस्य विरुद्धं वीथिषु वर्तते। सर्वकारः किमपि भेदं न करोति। मुख्यमन्त्रिणा चिन्तनीयं भविष्यति यत् प्रत्येकस्मिन् खण्डे किमर्थम् आक्रोशः वर्तते, तत् कथं दूरीकर्तुं शक्यते इति। परन्तु सर्वकारः केवलं असत्यस्य साहाय्येन एव स्वकार्यं चालयितुं प्रयतते। इदानीं एतत् न भविष्यति। सर्वकारेण प्रतिज्ञाः पूर्णाः कर्तव्याः भविष्यन्ति। विकासकार्यं त्वरितं कर्तव्यं भविष्यति।

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य मुख्यमंत्री

सुखविन्दरसिंहसुखूः सपना राणा इत्यस्याः भारतीयसेनायाः कर्नलत्वेन अभिनन्दनं कृतवान्। मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखूः मंगलवासरे सोशलमीडिया 'एक्स' इत्यत्र उक्तवान् यत् राज्यस्य दूनक्षेत्रस्य भवानीपुरग्रामस्य निवासी सपना राणा भारतीयसेनायाः कर्नल अभवत् इति वयं गर्विताः स्मः। सः अवदत् यत् हिमाचलप्रदेशस्य महिलाः प्रत्येकस्मिन् क्षेत्रे राज्यस्य गौरवम् वर्धयन्ति इति गौरवस्य विषयः। देशस्य सुरक्षायाः कृते सपना इत्यस्य समर्पणं सम्पूर्णस्य राज्यस्य कृते प्रेरणादायकम् अस्ति। वयम् अस्याः

उज्वलं भविष्यं कामयामः। हिमाचलस्य सोलनजनपदस्य दूनविधानसभायाः ग्रामपंचायतस्य बढलगस्य भवानीपुरग्रामस्य सपना राणा भारतीयसेनायां कर्नल अभवत्। पिता राजेन्द्रठाकुरः अवदत् यत् सपना बढलगस्य सर्वकारीयविद्यालयात् दशमीपर्यन्तं शिक्षां प्राप्तवती तदनन्तरं सोलनस्य राजकीयबालिका वरिष्ठमाध्यमिकविद्यालयात् १२ पर्यन्तं शिक्षां प्राप्तवती। सोलनस्य राजकीयमहाविद्यालयात् स्नातकपदवीं प्राप्तवती। तदनन्तरं सपना सीडीएस परीक्षां

उत्तीर्णा बाल्यस्वप्नं पूर्णं कृतवती। सपना चेत्रैनगरस्य ऑफिसर ट्रेनिंग एकेडमीतः प्रशिक्षणं प्राप्नोत्। सा भारतीयसेनायाः सेनासेवाकोरमध्ये लेफ्टिनेंटपदवीं प्राप्तवती। एतदतिरिक्तं सा अनेकानि पदकानि अपि प्राप्तवती। अधुना सपना सेनायाः बटालियनकमाण्ड ऑफिसरपदं प्राप्तवती अस्ति। कर्नल सपना राणा इत्यस्य मातापितृश्वसुरगृहे कमाण्डिंग ऑफिसरपदे उत्सवस्य वातावरणं वर्तते। परिवारजनानां कृते निरन्तरं अभिनन्दनानि प्राप्यन्ते।

हिमाचले ऋतुपरिवर्तनं अष्टसु जनपदेषु द्विदिनं यावत् प्रचण्डवृष्टेः हिमपातस्य च नारङ्गवर्णीयसचेतना

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशस्य समतल-मध्य-उच्चपर्वतक्षेत्रेषु वातावरणे परिवर्तनम् अभवत्। ऋतुविज्ञानकेन्द्रशिमला इत्यस्य अनुसारं गतरात्रौ १:०० वादनानन्तरं राज्ये नूतनः पाश्चात्यविकारः सक्रियः भविता। अस्य प्रभावस्य कारणात् जनवरीमासे ३१ दिनाङ्कतः १ फरवरी पर्यन्तम् मध्य-उच्चपर्वतीय-जनपदेषु चम्बा, कुल्लू, मण्डी, शिमला (शिमलानगरं, परिसरेषु च), काङ्गड़ा, लाहौलस्पीतिः, किन्नौरं, सिरमौरं इत्येतेषाम् अनेकभागेषु प्रचण्डवर्षा-हिमपातस्य नारङ्ग-सचेतना प्रसारिता। समतलक्षेत्रेषु, निम्नभूमिषु च वर्षा भविष्यति इति पूर्वानुमानम् अस्ति। एतदतिरिक्तं बहुषु समतलक्षेत्रेषु वज्रपातस्य, विद्युत्प्रकोपस्य च सचेतना अपि निर्गता अस्ति। परन्तु एकं वा द्वयं वा उच्चपर्वतस्थानौ विहाय फरवरीमासस्य २ दिनाङ्के वातावरणं स्वच्छं एव भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। परन्तु, द्वितीयः पाश्चात्यः उपद्रवः फरवरीमासस्य ३ दिनाङ्के सक्रियः भवितुम् अर्हति। तस्य प्रभावात् राज्यस्य अनेकेषु भागेषु फरवरीमासस्य चतुर्थदिनपर्यन्तं वर्षा, हिमपातः च भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। ५ फरवरी दिनाङ्के उच्चपर्वतेषु एकस्मिन् वा द्वयोः वा स्थानेषु वर्षा, हिमपातः च भवितुम् अर्हति।

सः अवदत् यत् जनवरीमासे राज्ये न्यूनतया शतप्रतिशतम् वर्षा, हिमपातः च अभवत्। अपरपक्षे ऋतुविभागस्य सचेतनायाः मध्ये मंगलवासरे अपराह्णे चम्बाजनपदस्य भरमौरं, पाङ्गी, लक्कड़मण्डी, दानकुण्डम् इत्यत्र हिमपातः आरब्धः। यत्र, बनीखेते चुराहे च लघुवृष्टिः अभवत्। हिमपातवृष्ट्या च जनपदे शीततरङ्गः वर्धितः अस्ति।

स्थानीयजनानाम् पर्यटकानां च कृते महत्त्वपूर्णः परामर्शः

> ऋतुसम्बद्धं यत्किमपि यातायातपरामर्शं निर्गतं तत् अनुसरणं कुर्वन्तु।

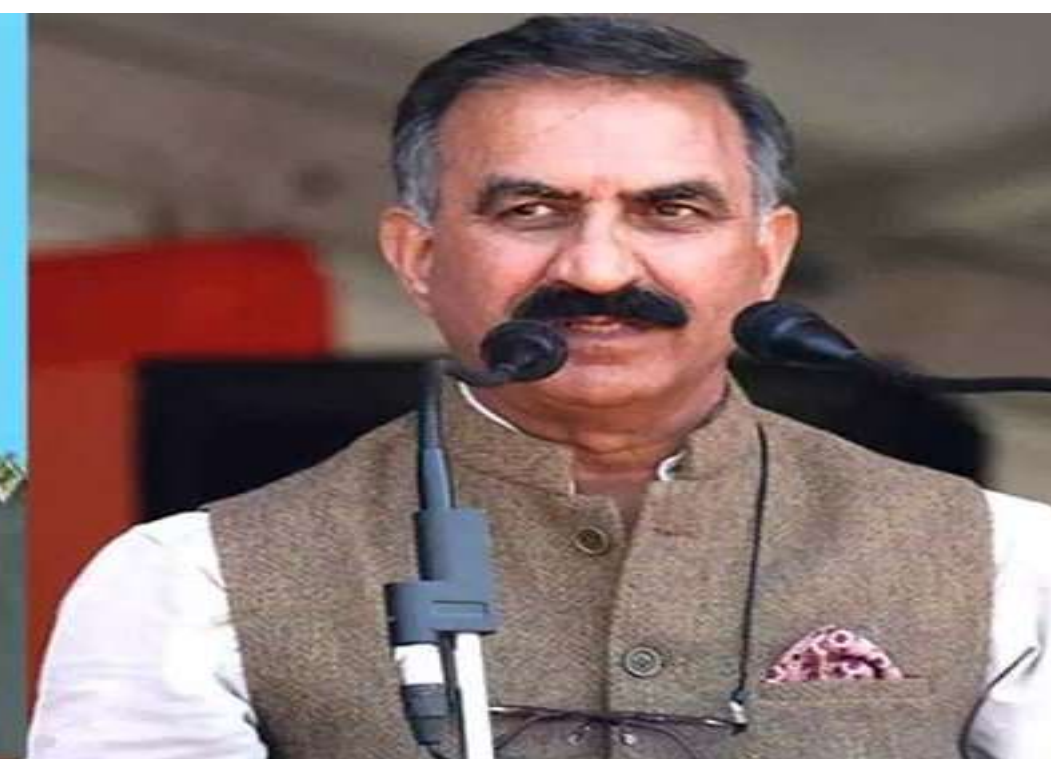
> सम्बन्धितविभागैः निर्गतपरामर्शानां मार्गदर्शिकानां च अनुसरणं कुर्वन्तु।

> गन्तव्यस्थानं प्रति गमनात् पूर्वं स्वमार्गे यातायातस्य निरीक्षणं कुर्वन्तु।

> हिमपातसंवेदनशीलक्षेत्रेषु न गच्छन्तु। न्यूनतापमानस्य कारणात् पशून् अन्तः एव स्थापयन्तु, तेषां स्थापनार्थं पर्याप्तं व्यवस्थां कुर्वन्तु।

> न्यूनतापमानस्य सति पशूनां कृते कृत्रिमप्रकाशस्य, तापनस्य च पर्याप्तं व्यवस्थां कुर्वन्तु।

भवानीपुरग्रामस्य सपना राणा भारतीयसेनायां कर्नल अभवत् मुख्यमन्त्रिणा प्रदत्ता शुभकामनाः

चंडीगढ़-मेयर-निर्वाचनम्-इंडिया-गठबंधनस्य कृते बृहद् आघातः, भाजपादलस्य मनोज सोनकरः चंडीगढ़- मेयर- निर्वाचने महापौरः निर्वाचितः

हिमसंस्कृतवार्ता:-नरेशमलोटिया बिहारे नीतीशकुमारस्य आघातानन्तरम् अधुना इंडिया-गठबन्धनेन चण्डीगढ़स्य २०२४ मेयरनिर्वाचनेऽपि आघातः प्राप्तः। काङ्ग्रेस-आपदलयोः कृते चण्डीगढ़तः अपि कोऽपि शुभसमाचारः न आगतः। महापौरनिर्वाचने 'इंडियागठबन्धनम्' पराजितवती। चण्डीगढ़े अष्टवर्षेभ्यः अनन्तरं नूतनः मेयरः प्राप्तः। महापौरस्य कृते भाजपादलेन आहत्य १६ मतं प्राप्तम्, गठबन्धनेन च १२ मतं प्राप्तम्। भाजपादलस्य मनोज सोनकरः नूतनः महापौरः अभवत्। निर्वाचनेऽस्मिन् ८ मतं नैव अङ्गीकृतम् अस्ति। अस्मिन् निर्वाचने भाजपा-दलं आहत्य चतुर्भिः मतैः विजयं प्राप्तवत् अस्ति।

सूचनानुसारं चण्डीगढ़स्य महापौरस्य निर्वाचनं प्रातः १० वादनात् आरभ्यते इति आसीत्, परन्तु अध्यक्षः अनिल-मसीहः ३८ निमेषं यावत् विलम्बेन आगतः। तदनन्तरं निर्वाचनप्रक्रिया आरब्धा। अस्मिन् काले सर्वेभ्यः पार्षदेभ्यः निर्वाचन-प्रक्रिया व्याख्याता। तदनन्तरं चण्डीगढ़स्य सांसदः किरन-खेरः प्रथमं मतदानं कृतवती। तदनन्तरं अन्ये पार्षदाः वार्डसङ्ख्यातः मतदानं कृतवन्तः। मतदानप्रक्रिया प्रायः चतुर्थांशघण्टां यावत् अभवत्, १२.३० वादनपर्यन्तं सर्वेषां ३६ मतानाम् मतदानं जातम्। निर्वाचनपरिणामानां घोषणानन्तरं काङ्ग्रेस-भाजपा-पार्षदाः अपि कोलाहलम् अकुर्वन्। अध्यक्षीयकारिणः उपरि अनियमिततायाः आरोपः अपि कृतः अस्ति।

महापौरस्य च निर्वाचनं जनवरी-मासस्य ३० दिनाङ्के निर्धारितम् आसीत्। अस्मिन् श्रद्धालयां निर्वाचनं कृतम् अस्ति। निर्वाचनप्रक्रिया समाप्तानन्तरं भाजपा-काङ्ग्रेस-पार्षदयोः मध्ये अपि विवादाः दृश्यन्ते स्म। पूर्व जनवरी-मासस्य २८ दिनाङ्के निर्वाचनप्रक्रिया स्थगितवती आसीत्, यतोहि अध्यक्षपदाधिकारी अनिल-मसीहः अस्वस्थः आसीत्। तदनन्तरं काङ्ग्रेस-पक्षः उच्चन्यायालयस्य समीपं गतः आसीत्, उच्चन्यायालयेन निर्वाचनं कर्तुं आदेशः निर्गताः आसन्। निर्वाचनप्रक्रियायाः कृते सदनस्य दीर्घायां मीडिया कृते तु अनुमतिः नास्ति, परन्तु सम्पूर्णा निर्वाचनप्रक्रिया वीडियोग्राफी-पटलद्वारा च लाइव दर्शिता अस्ति। किमासीत् राजनैतिक-गणितम् सम्पूर्णे सदने ३५ पार्षदाः सन्ति। एकं मतं सांसद किरन-खेर इत्यस्याः कृते आसीत्। अस्मिन् गठबन्धनस्य २० मतं, भाजपा-दलस्य १५ मतं, अकालीदलस्य च एकं मतम् आसीत्। एतत् १९ मतं बहुमतस्य आकाङ्क्षा आसीत्।

इंडिया-गठबन्धनस्य आप-काङ्ग्रेस-पार्षदाभ्याम् अनियमिततायाः आरोपः आरोपितः

उच्चन्यायालयस्य आदेशेन चण्डीगढ़ सञ्जातं निर्वाचनम्

विदितं स्यात् यत् उच्चन्यायालयस्य आदेशेन चण्डीगढ़स्य महापौरस्य, उप-महापौरस्य, वरिष्ठस्य उप-

ब्रह्मतत्त्वम्-

जगतः सर्वोच्चसत्ता ब्रह्म अस्ति येन प्रत्येकस्य वस्तुनः परिणतिर्भवति। छान्दोग्योपनिषदि "सर्वं सत्त्विदं ब्रह्म" उक्तोपनिषदि शाण्डिल्येनोक्तं यत् मम आत्मा मम हृदि 'ब्रह्म' अस्ति। यदा संसरिष्यामि तदा तेनैव आकारेणाकारितो भविष्यामि। तैत्तिरीयोपनिषदि वरुणस्य पुत्रः भृगुः स्व पितुः ब्रह्मणः विजिज्ञासितुमिच्छति तदा वरुणः उत्तरयति तैत्तिरीयोपनिषद् । तत्र क्रमशः अन्न-प्राण-मन-विज्ञान-आनन्दानाम् ब्रह्म संज्ञेति संज्ञयित्वा स्थूलात् सूक्ष्मं प्रति ब्रह्मणः स्वरूपं वर्णितमस्ति। ब्रह्मणः रूपद्वयमस्ति। सगुणः निर्गुणश्च। सगुणब्रह्मः अपरब्रह्म अस्ति। एतस्यैव संज्ञा तज्जलान् अस्ति। निर्गुणब्रह्मः परब्रह्मः परब्रह्म अस्ति। सैव सच्चिदानन्दस्वरूपिणोऽस्ति। एकस्यैव ब्रह्मणः स्वरूपम् सगुणः निर्गुणश्च। निर्गुणब्रह्मणः विशेषणानि

नपुंसकलिङ्गे तथा च सगुणब्रह्मणः विशेषणानि पुल्लिङ्गे प्रयुक्तानि सन्ति। यथोक्तम् श्वेताश्वतरोपनिषदि- एको देवः सर्वभूतेषु गूढ सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा। कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च ॥

'पुष्पा २' इत्यस्य अनन्तरम् अल्लु अर्जुनः निरन्तरं चलचित्रस्य चित्रोत्तलनं करिष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई।

दक्षिणस्य सफलाभिनेता-अल्लू अर्जुनः अद्यकाले पुष्पा २ इति चलचित्रस्य कारणेन वार्तायां वर्तते। अल्लू अर्जुनस्य एतत् चलचित्रम् अगस्तमासस्य १५-दिनाङ्के प्रदर्शितं भविष्यति। अधुना एव निर्मातृभिः चलचित्रस्य प्रदर्शनस्य गणनम् आरब्धं जातम्। अल्लू अर्जुनस्य पुष्पा इति चलचित्रं २०२१ तमे वर्षे प्रदर्शितं भवति स्म। अस्य चलचित्रस्य अनन्तरम् अल्लू अर्जुनस्य एकमपि नूतनं चलचित्रं न प्रदर्शितम्। अधुना २०२४ तमे वर्षे ते पुष्पं २ आनयन्ति। बहुवर्षेभ्यः अनन्तरम् अल्लू अर्जुनः पुष्पा २ इत्यनेन प्रेक्षकाणां मनोरञ्जनाय आगच्छति। परन्तु सम्भवतः पुष्पा २ इत्यस्य विमोचनानन्तरं पुनः एतत् न भविष्यति। कदाचित् पुष्पा २ अनन्तरम् अल्लू अर्जुनस्य चलचित्राणि निरन्तररूपेण प्रदर्शितानि भविष्यन्ति। यतः अल्लू अर्जुनस्य सम्प्रति कर्तुं चलचित्रं नास्ति। सः एतानि चलचित्राणि निरन्तरं चित्रोत्तलनं करिष्यति। पुष्पा २ इत्यस्य अनन्तरं त्रिविक्रम श्रीनिवासस्य 'एए२२' इत्यस्मिन् सः दृश्यते। अस्मिन् चलचित्रे तृष्णाकृष्णन् अल्लू अर्जुनेन सह दृश्यमानः अस्ति। अस्य चलचित्रस्य अतिरिक्तम् अल्लू अर्जुनः अपि एटली इत्यनेन सह चलचित्रं कर्तुं गच्छति। परन्तु एटली-अल्लू अर्जुनयोः चलचित्रस्य आधिकारिकघोषणा अद्यापि न कृता। एटली-अल्लू अर्जुनयोः एकत्र चलचित्रं कृत्वा चिरकालात् समाचाराः प्राप्यन्ते। अल्लू अर्जुन निर्देशकः बोयापतिश्रेणु इत्यनेन सह चलचित्रं कर्तुं गच्छति। अस्य चलचित्रस्य चित्रोत्तलनं वर्षस्य अन्ते आरभ्यते।

५ फरवरीतः बजटसत्रं विस्तारितं, नीतीशः नूतनतिथिनिर्णयार्थं अधिकृतः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी

मुख्यमन्त्री नीतीशकुमारः विधानपरिषदः बजटसत्रं आहूतुं अधिकृतः अस्ति। यद्यपि तिथिः निर्धारिता नास्ति तथापि फरवरी-मासस्य ५ दिनाङ्कात् परं विस्तारिता अस्ति। सोमवासरे मुख्यमन्त्री नीतीशकुमारस्य अध्यक्षतायां राज्यमन्त्रिपरिषदः सभायां अस्य प्रस्तावस्य हरितसंकेतः दत्तः। सभायां चतुर्णां प्रस्तावानां सहमतिः अभवत्। अस्मिन् संसदीयकार्याणां द्वयोः कार्यसूचनयोः वित्तविभागस्य च द्वयोः कार्यसूचनयोः सहमतिः दत्ता। नूतनसर्वकारस्य निर्माणानन्तरं एषा प्रथमा मन्त्रिमण्डलसभा आसीत्। अस्मिन् उपमुख्यमन्त्री सम्राट चौधरी, विजयकुमारसिन्हाः, बीजेन्द्र प्रसाद यादवः, विजयकुमारचौधरीः, डॉ. प्रेमकुमारः, श्रवणकुमारः, सुमितसिंहः पलायितवान्। पूर्व विधानपरिषदः बजटसत्रस्य कृते फरवरी-मासस्य ५ दिनाङ्कः निर्धारितः आसीत्, परन्तु अधुना तत् स्थगितम् अस्ति। अधुना अस्य कृते नूतनः दिवसः निर्धारितः भविष्यति। वस्तुतः २८ जनवरी दिनाङ्के विधानसभाध्यक्षस्य विरुद्धं दत्तस्य सूचनायाः कारणात् नियमानुसारं १४ दिवसेभ्यः अनन्तरं अर्थात् १० फरवरी दिनाङ्के एव सत्रम् आह्वयितुं शक्यते। सभायां विधानसभायां सर्वकारस्य बहुमतपरीक्षायाः सम्भावनायाः विषये चर्चा कृत्वा मुख्यमन्त्री तिथिनिर्धारणाय अधिकृत्य सहमतिः अभवत्। मन्त्रिमण्डलेन नूतनस्य महाधिवक्तानामस्य विषये अपि विचारः कृतः। एतेषां प्रस्तावानाम् अतिरिक्तं वित्तविभागसम्बद्धस्य प्रस्तावस्य अपि मन्त्रिमण्डलेन अनुमोदनं दत्तम्।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

लङ्काकाण्डम्! (द्विषष्टितमः सर्गः)

पुष्पकविमानेन श्रीरामचन्द्रस्य अयोध्यायात्रा,
भरद्वाजगुहादिभिः सह च साक्षात्कारः (षष्ठः खण्डः)

पवनपुत्रः हनुमान् भरतस्य समीपं गत्वा वचनम् अब्रवीत् हे देव! दण्डकारण्ये त्वं यं चीरजटाधरं रामम् अनुशोचसि सः त्वां कुशलम् अब्रवीत्। हे देव! इदानीं त्वं सुदारुणं शोकं त्यज, अहं त्वां प्रियम् आख्यामि। त्वं शीघ्रं हि भ्रात्रा रामेण सह मेलिष्यति। रामः रणे रावणं हत्वा वैदेहीं प्रतिलभ्य सलक्ष्मणः मित्रैर्महाबलैः सह उपयाति। हनुमता एवमुक्तः कैकेयीसुतः भरतः सहसा हर्षात् मोहं गत्वा भूमौ अपतत्। ततः मुहूर्तात् उत्थाय प्रियवादिनं हनुमन्तम् आलिङ्ग्य विपुलैरश्रुबिन्दुभिः असिञ्चत्। ततः राजपुत्रः भरतः तम् अब्रवीत् हे सौम्य! त्वं देवः वा भव मनुष्यः वा, त्वं यत् प्रियं वाक्यम् अश्रावयः तदर्थम् अहं तुभ्यं पारितोषिकरूपेण किं ददानि? एवं तु किमपि न पश्यामि, तथापि अहं तुभ्यं गवां शतसहस्रं ग्रामाणां शतं सकुण्डलाः हेमवर्णाः शनिसौम्यानाः स्त्रियः च ददामि।

रामागमनं श्रुत्वा नृपात्मजः प्रहर्षितः भरतः रामं द्रष्टुं व्याकुलः सन् वाक्यम् अब्रवीत् आबहुभ्यो वर्षेभ्यः परम् अहं वनं गच्छतः मम नाथस्य प्रीतिकरं कीर्तनं शृणोमि। मनुष्यः जीवितः भवेत् चेद् वर्षशतात् परमपि आनन्दं प्राप्नुयात्। भवतु नाम, परन्तु हे सौम्य! राघवस्य वानराणां च समागमः कथम् आसीत्, कस्मिन् देशे किमाश्रित्य ते आसन् इति विषये विस्तरेण आख्याहि! राजपुत्रेण भरतेन एवं पृष्ठः हनुमान् वृष्याम् उपविश्य वने रामस्य तत् सर्वं चरितं विस्तरेण भरताय न्यवेदयत्। ततः वीरः हनुमान् भरतम् अब्रवीत् हे राजकुमार! इदानीं प्रभुः श्रीरामः गङ्गायाः तीरे भरद्वाजमुनिसन्नधौ अवस्थितः अस्ति। तम् अविद्यं रामं त्वं श्वः पुष्यनक्षत्रयोगेन द्रष्टुं शक्यसि। ततः सः कृताञ्जलिः भरतः हनुमतः मधुराणि वाक्यानि निशम्य प्रहर्षिणीं वाणीम् अब्रवीत् हा! मम चिरस्य मनोरथः पूर्णः अभवत् खलु!! सत्यविक्रमः भरतः परमानन्दं संवादे श्रुत्वा शत्रुघ्नम् आज्ञापयत्- सर्वे पौराः पवित्राः भूत्वा अस्माकं कुलदेवतां नगरस्य च देवालयेषु स्थितान् देवान् सुगन्धमाल्यैर्वादित्रैः अर्चन्तु। राज्यस्य सर्वे वादित्रकुशलाः, राजदाराः, अमात्याः, सैन्यानि, सराजन्याः ब्राह्मणाः, श्रेणीमुख्याः च रामस्य शशिनिभं मुखं द्रष्टुं निर्यान्तु। भरतस्य वचनं श्रुत्वा शत्रुघ्नः शीघ्रं हि समस्ते राज्ये रामस्य आगमनवार्तां समसूचयत्। सः भृत्यान् आदिशत्- अयोध्यातः नन्दीग्रामपर्यन्तं मार्गस्य निम्नानि विषमाणि च समीकुरुत, ते हिमशीतेन जलेन भूमिं सिञ्चन्तु, सर्वशः अयोध्यानगरी लाजैः पुष्पैः च शोभिता भवतु। एतत् सर्वं कार्यं सूर्योदयात् पूर्वं सुसम्पन्नं भवेत्। शत्रुघ्नस्य तत् शासनं श्रुत्वा धृष्टिः, जयन्तः, विजयः, सिद्धार्थः, अर्थसाधकः, अशोकः, मन्त्रपालः, सुमन्त्रश्च निरयान्।

ते सर्वे मन्त्रिणः सूर्योदयात् पूर्वं हि तत् सर्वं कार्यं कारयित्वा ते स्वयं गजान् अश्वान् च आरुह्य निरगच्छन्। पदातिनां सहस्रैश्च वीराः परिवृताः सन्तः निरगच्छन्। दशरथस्त्रियः सर्वाः कौशल्यां प्रमुखे कृत्वा यानैः निरगच्छन्। भ्रातुः आगमनवार्तां श्रुत्वा अत्यन्तं हृष्टः धर्मात्मा भरतः द्विजातिमुख्यैः श्रेणीमुख्यैः माल्यमोदकहस्तैः मन्त्रिभिश्च वृतः सन् भ्रातुः रामस्य पादुके मस्तके धृत्वा तस्य स्वागताय निरगच्छत्। तदानीम् अश्वानां खुरशब्दैः रथानां चक्रशब्दैः गजानां बृंहितैः शङ्खदुन्दुभिनादेन च पृथिवी कम्पते स्म।

-प्रदीपः!

गाण्डीवं संसते हस्तात् त्वचैव परिदह्यते।

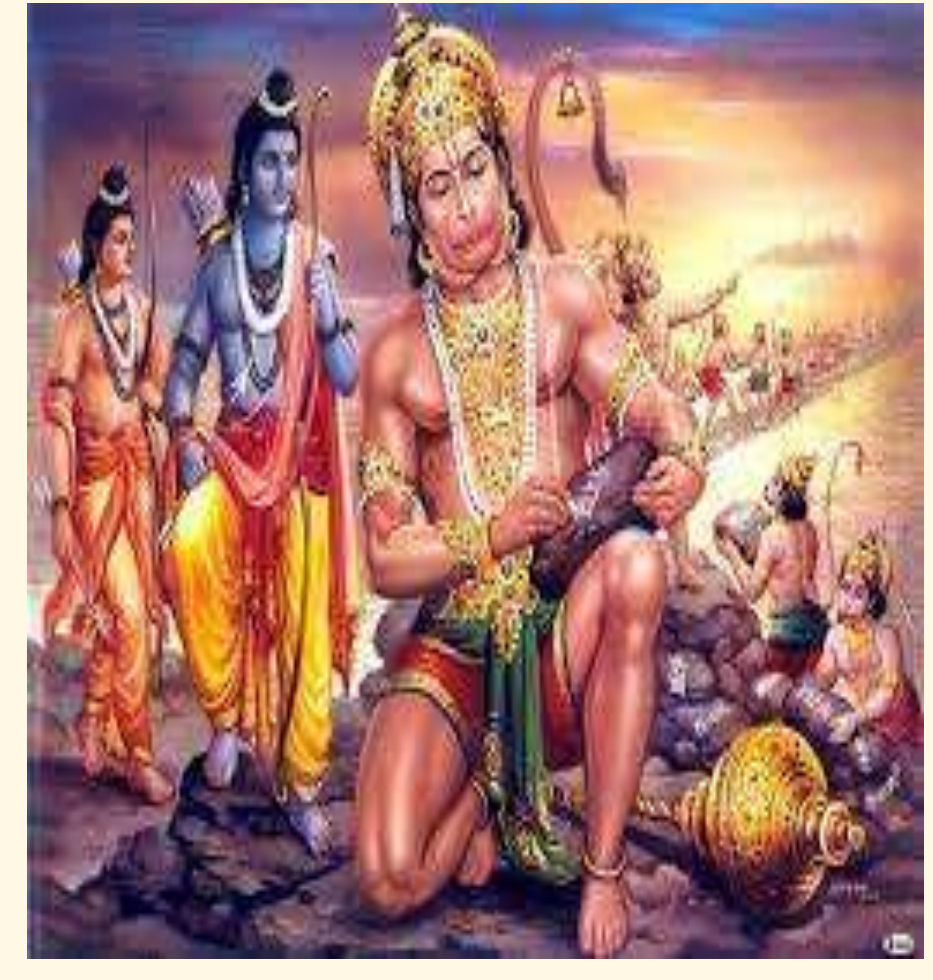
न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः।।

(श्रीमद्भगवद्गीता-१.३०)

अर्थात् - अर्जुन ने कहा -- हे कृष्ण ! युद्ध की इच्छा रखकर उपस्थित हुए इन स्वजनों को देखकर मेरे हाथ से गाण्डीव (धनुष) गिर रहा है और त्वचा जल रही है। मेरा मन भ्रमित सा हो रहा है, और मैं खड़े रहने में असमर्थ हूँ

रामदूतस्तवः

विपथपथसरन्तं, पापपङ्के पतन्तं,
विथतमदधरन्तं राघवं विस्मरन्तम्।
रतिपतिपदयन्तं मानसं दूषयन्तं,
पुनिहि पुनिहि धीमन्! मारुते! वातपुत्र!।।१।।
करकलितगदास्त्रं लब्धविज्ञानशास्त्रं,
विजितकनकराष्ट्रं रामभक्त्यास्सुपात्रम्।
खलकुलततिदात्रं शुद्धचित्तं पवित्रं,
विमलमृदुहृदाहं भावये वज्रगात्रम्।।२।।
चलति मम तु नित्यं जीविका वातजातात्
तरति मम तु नित्यं तारिका वातजातात्।
भवति नहि समस्या जीवने वातजातान्
मम तु निखिलकार्यं नो विना वातजातात्।।३।।
अमलधवलवस्त्रं मञ्जुलं वासगेहं,
प्रकृतिसरलजाया रोगहीना सुकाया।
गुणगणयुतपुत्रस्सुस्वभावा च पुत्री,
यदपि किमपि चास्ते मारुते! त्वत्प्रसादात्।।४।।
वहतु वहतु नित्यं दुग्धधारा गृहेषु,
चरतु चरतु सत्यं भारतानां मनस्सु।
भवतु भवतु रोगी नो कदापीह कश्चिद्,
रघुवरवरदूते प्रार्थना मेऽस्ति चैषा।।५।।
भवतु भवतु दौर्यं मारुते! दुर्जनभ्यो,
भवतु भवतु सङ्गो मारुते! साधुभिर्मे।
भवतु भवतु भावे मारुते! शुद्धता मे,
भवतु भवतु पुण्ये मारुते! प्रोन्नतिर्मे।।६।।
भवति भवति मूढस्ते कृपातो विपश्चिद्,
भवति भवति पङ्कस्ते कृपातोऽग्रगामी।
भवति ननु विचक्षुस्ते कृपातस्सचक्षुर्,
भवति भवति सर्वन्ते कृपातः कपीश!।।७।।
दनुजचयसुभीतान् भारतोः सेवमानान्
खलनिकृतिसुपीतान् साधुलोकान् समस्तान्।
रिपुगणबहुदूतान् सत्यसारान् सुदीनान्,
धनतनुबलहीनान् मारुते! पाहि नित्यम्।।८।।
प्रसरति मम राष्ट्रे प्रत्यहं पापजालं,
भवति च नयकेन्द्रे पीडनं मानवानाम्।
स्मरति नहि च कश्चित् पूर्वजानां सुकृत्यं,
पुनरपि नहि धीमन्! मारुते तेऽस्ति कष्टम्?।।९।।

विशतु हृदयमध्ये वञ्चना नो कदा मे,
भवतु नहि च भिन्ना जीवरज्जुः कदा मे।
मम तु करगतं स्यादञ्जलं सर्वदा ते,
विनयनययुतस्य प्रार्थनेयं ममास्ते।।१०।।
मनुजगणसुसङ्गे मारुते! स्याद्व्रतिर्मे,
निजकुलगतधर्मे मारुते! स्यान्मतिर्मे।
अमलनिगमपाठे मारुते! स्याद्वृत्तिर्मे,
सततमिह हनुमन्! मारुते! स्यात्स्थितिर्मे।।११।।
सकलगुणविलासं, रामपादाब्जवासं,
दनुजकुलसुशासं, मैथिलीशोकनाशम्।
वनजवसनवासं कन्दमूलस्य चाशं,
विविधबलनिवासं नौमि सीतेशदासम्।।१२।।
विदधति समलोकाः प्रत्यहं यस्य गानं,
प्रददति ननु यस्मै हृष्टचित्तेन चार्घ्यम्।
मुनिजनबुधवृन्दं यं प्रणौतीह नित्यं,
तममलकनकाभं वातजातं नमामि।।१३।।
कपिजनदलमध्ये मौलिभूतं सुरम्यं,
रघुवरपदपूतं दुःखनाशं रसायाम्।
जलजथलजसेव्यं नम्यनम्यैश्च नम्यं,
मदनमदनदक्षं, नौमि रामैकचित्तम्।।१४।।

महेशनारायणशास्त्री
कुरेड़ा, टोङ्गा, राजस्थानम्

टांकरी लिपिः

टांकरीलिपेः उद्भवः—

टांकरीशब्दस्य प्रचलनं "टका" इति शब्देन आसीत्। शकालसम्राज्यस्य एकं शक्तिशालवर्गं यस्य प्रचलनं देशस्य भागे आसीत् डा० फ्लीट महोदयानां मतानुसारं अद्यत्वे स्यालकोटः (आधुनिक पाकिस्तान) नाम्नाः ख्यातः वर्तते। तस्मिन् काले सर्वासां लिपिनां लेखनकार्यं स्यालकोटी पत्रस्योपरि भवति स्म। पर्वतीय सूक्ष्म चित्रकलाः, काँगडा, गुलेर, चम्बा, बसोली, मण्डी एवं च गढवाल राज्यस्य विद्यालयेषु स्यालकोटी पत्रस्योपरि भवति स्म। पत्र निर्माणं च तस्मिन्काले स्यालकोटे एकस्यां कुट्यां भवति स्म।

टांकरी लिपेः नामकरणस्य एका अन्याऽपि अवधारणा वर्तते। येन टांकरी लिपेः कारणं "ठकुराई" इति। तस्य क्षेत्रस्य लघुराज्यस्य (रियासत) शासकः ठाकुर नाम्ना विख्यातः आसीत्। ठकुराई शब्दस्य विकृतरूपमेव टांकरी वर्तते। त्रयोदश शताब्द्याः आरम्भे शारदलिपेः वर्णमालायां शनै-शनै परिवर्तनं जातं एतद् देवाशीष लिपी

रूपेण अत्रतरं 1700 ई. चम्बा एवं च अपरेषु पर्वतीय राज्येषु देवाशीष लिपेः प्रयोगः भवति स्म। भारते टांकरी अथवा टाकरी लिपेः अंकुरणं शारदालिपितः अभवत्। षोडश शताब्द्या आरभ्य विंशतिः शताब्द्या मध्यभागपर्यन्तं अस्याः प्रयोगः जम्मु व काशमीरतः उत्तरप्रदेशस्य गढवाली पर्वतीयक्षेत्रेषु व्यापकरूपेण भवति स्म। अस्या प्रयोगः दैनिककार्येषु तथ्यानां संरक्षणाय, समृत्यर्थं तथा च आयव्ययविवरणाय भवति स्म। हिन्दी एवं च उर्दुभाषायाः सार्धमेव इयं पर्वतीयराज्यस्य न्यायालयेषु राजकीय भाषा आसीत्। राज्यस्य सर्वे आदेशः, सूचनाः, वार्ताः, स्वीकृतीः, प्रमाणपत्रं, सन्धिपत्रं इत्यादीनां आबन्तनं अस्यां लिप्याम् भवति स्म। यस्मिन् काले टांकरी विदुषां तथा च अन्येषां अध्येतृणां लिपिः आसीत् तदा अनेकेषु विषयेषु यथा धर्मः, इतिहासः, आयुर्वेदः, ज्योतिषं, महाकाव्याः, कुण्डली विज्ञानम् (सामान्य तथ्यात्मकलेखाः) हि०प्र० विभिन्न राज्यानां प्रधानपुरुषाणां (मुखिया) वंशावलीः। टांकरी लिप्यां वर्च वृक्षस्य हिमालयन बिर्च अथवा हस्तनिर्मित भुर्ज पत्रस्योपरि लिख्यते स्म। सप्तदश(१७) शताब्दीतः विंशतिः शताब्द्याः मध्यकालपर्यन्तं टांकरी उत्तर एञ्च उत्तरपश्चिमभारतस्य आधिकारिकलिपिः आसीत्।

हिमसंस्कृतवार्ताः, डॉ. अमनदीपशर्मा